

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:3, Issue:6
sssjournal.com

pp.955-965
ISSN:2587-1587

2017
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 16/10/2017 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 20/11/2017
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 20.11.2017

OTİSTİK ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN BAŞA ÇIKMA TUTUMLARI İLE DUYGU KONTROL DURUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL CONTROL AND COPING OF PARENTS OF CHILDREN WITH AUTISTIC

Yrd. Doç. Dr. Abdullah Nuri DİCLE

Sinop Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, PDR Anabilim Dalı, andicle@gmail.com,
Sinop/TÜRKİYE

ÖZ

Bu araştırma otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumları ile duygu kontrol durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma, Bafra OÇEM'e devam eden otistik çocuğa sahip toplam 42 ebeveyn ile gerçekleştirilmiştir. Otistik çocuğa sahip ebeveynlerin demografik bilgilerini öğrenebilmek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu, başa çıkma tutumlarının ölçülmesi amacıyla Dicle ve Ersanlı tarafından 2012 yılında Türkçe'ye uyarlanan Başa Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeği-COPE-R, ebeveynlerin duygu kontrol durumlarını belirlemek amacıyla Watson ve Greer tarafından 1983 yılında geliştirilerek Okyayüz tarafından 1993 yılında Türkçeye uyarlama çalışması yapılan "Courtauld Duygu Kontrol Ölçeği (CDKÖ)" kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin çözümlenmesinde Mann Whitney U testi, ikiden fazla grubun olduğu durumlarda Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Ayrıca çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmada; "duygu kontrol, psikolojik yardım ve ebeveyn" değişkenlerinin başa çıkma tutumlarının anlamlı bir yordayıcısı ve başa çıkma tutumları ile yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu, otistik çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe başa çıkma tutumlarını ve duygu kontrol durumlarını artırdığı, otistik çocuğa sahip ebeveynlerin algıladıkları aylık gelir düzeyinin ebeveynlerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamaları üzerinde ve duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamaları üzerinde etkili olmadığı, otistik çocuğa sahip ebeveynin anne ya da baba olma durumunun başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamalarında ve duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı, psikolojik yardım alan otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumlarının ve duygu kontrol durumlarının almayan ebeveynlere göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Elde edilen bulgular literatüre dayalı olarak tartışılmış, yorum ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Otistik çocuğa sahip ebeveynler, başa çıkma tutumları, duygu kontrol durumu, psikolojik yardım.

ABSTRACT

This research was done to learn the relationship between resilience and coping of parents of children with autistic. This study was based on 42 parents with children who autistic, in the studying of Bafra OÇEM. The COPE developed by Carver, Scheier and Weintraub (1989). The COPE was revised by modifying by Zuckerman and Gagne (2003). For reliability, R-COPE Turkish Version can be used of 5 subscale (self-help, approach, accommodation, avoidance, and self-punishment), 32 items of which values are evaluated according to 4 point Likert-type scale. in 2012, Turkish adapted COPE-R Scale by Dicle and Ersanlı. Additionally the parents included in the population were given Family Information Form as well as Courtauld Emotional Control Scale and asked for then to complete these forms. Greer Watson and the Courtauld Emotional Control Scale, developed in 1983. In 1993, Turkish adapted Courtauld Emotional Control Scale by Okyayüz. Mann Whitney U test and Kruskal Wallis H test were used. Research data was analyzed by using multi-linear regression. As a result of the research; "Emotional control, psychological help, and parent" variables were found to have a high level of meaningful association with a significant predictor of attitudes and attitudes toward coping. Parents with autistic children increased their attitudes and emotional control status as their level of education increased, the level of monthly income perceived by parents with autistic children did not affect parents' attitude to achievement scale and mean score of emotional control scale, parental status did not make a meaningful difference in the mean score scale and mean scores of the emotional control scale, and that the parents with autistic children receiving psychological help had higher attitudes and emotional control than parents who did not receive emotional control. The research results discussed in the light of literature and some suggestions have been made.

Keywords: Parents of children with autistic, coping, emotional control, psychological help.

1. GİRİŞ

Tüm aileler sağlıklı, neşeli, kıpır kıpır ve bitmek tükenmek bilmeyen bir enerjiye sahip bir çocuğa sahip olmak ister. Ancak bu durum bazen istedikleri gibi olmayabilir. Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık, destek hizmetleri ile yapılarda, açık alanlarda özel fiziki düzenlemelere ihtiyaç duyan (Enç, 1974) engelli bir çocuğa sahip olabilir.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde özel gereksinimi olan engel gruplarından bir tanesi de otizmdir. Otistik bozukluk, yaygın gelişimsel bozukluk yelpazesi içerisinde yer alan toplumsal etkileşimde ve iletişimde yetersizlikler ile davranış, ilgi ve etkinliklerde sınırlı, basmakalıp ve yineleyici örüntülerle ve toplumsal etkileşim, toplumsal iletişimde kullanılan dil ya da sembolik/imgesel oyun becerilerinin en az birinde 3 yaşından önce gecikmelerin ya da olağan dışı bir işlevselliğin olması ile karakterize gelişimsel bir bozukluktur (Diken, 2009). Otizm, oluş sebebi tam olarak bilinmeyen, ancak çocuğun en yakın çevresi (anne-baba ve kardeş) ve dış dünya ile bağlarını koparan, zorunlu olmadıkça ilişki kurmasını engelleyen bir problemdir. Otizm tanısı alan otistik çocukların adeta kendilerine kurmuş oldukları bir dünyada yaşadıklarını söylemek mümkündür (Aydın, 2002). Otizmin kesin tanısı için kullanılan nesnel bir yöntem veya biyolojik tetkik olanağı yoktur. Otistik çocuğun davranışları sistematik olarak gözlenerek ve aileden gelişimsel öykü alınarak tanı konulmaktadır (Korkmaz, 2003).

Wing (1986), 10.000'de 15-20 diğer bir deyişle 500'de 1 kişinin otistik davranışlar gösterdiğini belirtmiştir (Akt: Korkmaz, 2003). Otizm erkeklerde kızlara oranla 4-5 kat daha fazla görülür (Özusta, 1999; Öztürk, 2001; Korkmaz, 2005). Pek çok vak'a da bebeğin normal gelişim gösterdiği, gerilemenin on sekiz ay civarında başladığı ifade edilmektedir (Sicile – Kira, 2004; Robledo & Ham-Kucharsk, 2005). Ricks (1983), otistik bir çocuğu olan ailede görülen problemleri açıkladığı çalışmasında, problemlerin yavaş yavaş ortaya çıktığını belirtmektedir. Çocuk doğduğunda normal görünüme sahip olmasına rağmen, zamanla ailenin beklediği bebekten daha farklı olmaya başlar ve bu durum gün geçtikçe daha üzücü bir hal alır. Anne- babalar çeşitli yönlerden ortaya çıkan ve sebebini hiç anlayamadıkları bu değişimlerle nasıl başa çıkacaklarını bilemezler. Ayrıca çocuğun eğitim, bakım ve güvenlik ihtiyaçlarının diğer çocukların ihtiyaçlarından daha farklı olması aileyi maddi ve manevi olarak içinden çıkılmaz bir duruma sokmaktadır (Lockshin ve ark. 2005).

Otistik bir çocuğa sahip anne-babalar, sağlıklı çocuklara sahip anne-babalara göre birçok olumsuz duyguyu daha yüksek düzeyde yaşamaktadırlar. (Akmanış, 2010). Çocukta bulunan otistik engel ailenin tüm hayallerinin yıkılmasına, ümitlerinin kırılmasına sebep olacak; onların hüznü, elem, keder, suçluluk gibi yoğun ve karmaşık duygular yaşamalarını dahi sağlayabilecektir (Dicle, 2012).

Otistik bir çocuğa sahip aileler, otizme uyum sağlama ve yaşadıkları güçlüklerle başa çıkma konusunda farklılıklar gösterebilirler. Aileye ait özellikler (aile yapısı, kültürel yapı, ailenin engelli çocuğun durumuyla ilgili bilgi düzeyi, çocuğun engellilik türü ve derecesi, vb.) ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi bu güçlüklerle baş edebilmesinde etkili olan faktörlerdir. Ailenin yaşamış olduğu sıkıntıların yaşam boyu sürmesinden ve çocuğun aileye bağımlı bir hayat sürüp sosyalleşmeyi gerçekleştirememesinden dolayı, otistik bir çocuğun varlığı ailenin düzenini bozmakta ve belirli yapılarda değişime sebep olmaktadır. Bu faktörler arasında en çok üzerinde durulan ailenin aldığı sosyal desteğin niteliğidir.

Ailenin destek sistemlerinin olması ailenin problemlerle daha kolay baş edebilmesini sağlamakta, ailenin stresini azaltmakta ve uyumunu kolaylaştırmaktadır (Sarıhan, 2007). Araştırmalar, bireylerin başa çıkma davranışlarındaki değişen yönlerinin onların içinde buldukları duruma veya sosyal destek düzeylerine bağlı olduğunu vurgulamışlardır (Lazarus ve Folkman 1987; Endler ve Parker, 1989).

Stres verici olaylar ya da etkenlerin olumsuz etkilerini en aza indirmek ya da tümüyle ortadan kaldırmak için bazı başa çıkma tutumlarını kullanmak evrensel bir davranıştır. Başa çıkma, bireylerin stresli bir durum veya durumlar karşısında kendi içinden veya çevresinden gelen taleplerin üstesinden gelebilmek için oluşturdukları bilişsel ve davranışsal çabaların tümü olarak tanımlanır (Folkman, 1984; Folkman ve Moskowitz, 2004).

Etkili bir başa çıkmada, insanlar, mümkün olan sınırlarına ulaşabilmek için giderek riske atmanın ötesinde kabuğunu genişletmek eğilimindedir. İnsanların stresleri artmasına rağmen bunu yapmanın zorluğu hayatlarını daha tatmin edici hale getirir. Stresin olumsuz bir kuvvet olması şart değildir. Bu da bireyi tahmin edilenden daha fazla başarı elde etmek için harekete geçirebilir ve bireyde daha fazla taktire yol açabilir. Birey krizden itibaren kriz öncesine göre daha memnun, daha üretken ve daha bağlanmış şekillerde hayatını yeniden düzenleyebilir (Lazarus, 2006).

Otistik çocuğa sahip aileleri daha iyi tanıyabilmek, ailelerin içinde buldukları duruma uyum sağlayabilmelerini ve yaşadıkları güçlüklerle başa çıkabilmelerini kolaylaştırabilmek için ailelerin duygusal gereksinimlerini ve onları etkileyen etmenler bilinmelidir.

Duygu; davranışsal olarak derin uykudan yüksek gerilime kadar değişebilen genel uyarılmışlık halidir. Fiziksel olarak ölçülebilen fizyolojik ve bedensel durumlarla birlikte bir yaşantı veya bir hisse ilişkin farkındalık ve diğerlerince gözlenebilen davranışımızda sergilenen ifadeler olarak tanımlanmaktadır (Morgan, 2009: 194). Duygu kontrolü, duygunun tam olarak tanımlanması, fark edilmesi ve anlaşılması ile sağlanabilmektedir. Bu süreç sayesinde sağlıklı bir biçimde tanımlanmış duygusal durum, yaşanan olaylar karşısında daha sağlıklı duygusal tepkilerin verilmesine kaynaklık etmektedir (Zautra, 2003, Gençoğlu ve Yılmaz, 2013; 965). Duygu kontrolü, insanın sosyal gelişim sürecinde için önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanın sosyal olarak kendini sağlıklı biçimde ifade etme becerisi duygularına hâkimiyeti, kontrolü ve bu doğrultuda duygularını yansıtmasını ifade etmektedir. İnsan ilişkilerinde başarı, öncelikle bireyin kendi duygularının ve davranışlarının farkındalığını gerektirmektedir (Kasatura, 1998'den aktaran Gençoğlu ve Yılmaz, 2013; 965). Duygu kontrolü denildiğinde “Öfke”, “Kaygı” ve “Mutsuzluk” kavramları ön plana çıkmaktadır.

Öfke, doyurulmamış isteklere, istenmeyen sonuçlara ve karşılanmayan beklentilere karşı kişinin gösterdiği duygusal tepkilere verilen addır (Soykan, 2003:20). Öfke diğer duygular gibi son derece doğal, evrensel ve sağlıklı olarak ifade edildiğinde yapıcı ve kişiler arası iletişimi düzeltici olabilen bir duygudur. Ancak öfke kontrol edilemeyen ve yıkıcı bir biçimde davranışlara yansyarak saldırgan ve son derece tahrip edici tepkilere dönüşme potansiyeline de sahiptir (Soykan, 2003:19). Kişi öfkelerini değişik biçimlerde ifade etmeye çalışır. Fiziksel olarak saldırganlık biçiminde yansıtabilir. Veya birey tepkisini çevresindeki eşyalara yönelterek gösterebilir. O andaki tepkisini yansıtamayan kişi bunu zamana bırakır. Buna gizli veya saklanmış öfkede diyebiliriz. Bu tepki daha sonra hınç duyma, kıskançlık ve nefret etme biçimlerine dönüşebilir (Soykan, 2003, Velioğlu, Pektekin, Şanlı, 1997). Sağlıklı bir biçimde ifade edilemeyen öfke, kişiler arası sorunlu ilişkilere, çalışma yaşamında üretkenliğin ve işlevselliğin bozulmasına, fiziksel ve ruhsal sağlıkta önemli sorunlara neden olabilmektedir. Bu durum kişinin hem kendisi hem de çevresi için zararlı olma potansiyeli taşımaktadır (Oksal, 2009; 19).

Kaygı, insanda iç ve dış uyarıcılar sonucu ortaya çıkan, genellikle; üzüntü, sıkıntı, korku, acizlik, tedirginlik, sonucu bilememe ve yargılanma gibi bir ya da birden çok duyguyu içeren bir yaşantıdır (Kasatura, 1991; Cüceloğlu, 1999). Kaygı, tehlikeyle baş etmek için uyum sağlayıcı bir mekanizma olarak görülen temel bir insan duygusudur. Bütün insanlar belirli zamanlarda kaygı yaşamaktadırlar (Özusta, 1999). Yüksek düzeyde kaygıya sahip olan kişiler fizyolojik (kasların gergin olması, sinir sistemi bozuklukları) ve psikolojik (tedirgin bekleyiş hali, dikkat toplamada zorluk) belirtiler geliştirirler. Kaygının sürekliliği ve şiddeti arttığı zaman sorun olarak insanların karşısına çıkar (Cüceloğlu, 1999). Kaygı duygusu aile içerisinde huzursuzluğa neden olacak ve hatta aile içerisinde ilişkilerin zedelenmesine yol açabilecektir. Ailelerin bu karmaşık ve olumsuz duygulardan kurtulabilmeleri onların ruh sağlığı açısından önem taşımaktadır. Toplumumuzda engel türü ne olursa olsun engelli çocuğa sahip ailelerin çocukları ile ilgili gelecek kaygıları taşımaları nedeniyle de engelli çocuğa sahip ailelerin kendilerini sürekli kaygılı hissettikleri düşünülmektedir (Dicle, 2015, 34-35, 148).

Mutsuzluk, olumsuz gelişmelere karşı insanların verdiği olağan tepkilerin bir parçasıdır. Mutsuzluk beklenenden uzun sürerse, koşulların zorluğuyla orantısızsa ya da kişinin kontrolünün ötesindeyse, çökkün duyguduruma ilişkin bir semptom olabilir. Çeşitli beden hastalıklarında ve farklı psikiyatrik sendromların seyri esnasında çökkün duygudurum ve duygulanım ortaya çıkabilir. Depresyonda çökkün duygulanım, enerji azlığı ve ilginin ya da alınan zevkin kaybı çekirdek özelliklerdir. Konsantrasyon azlığı, özgüven azalması, suçluluk duyguları, karamsarlık, kendine zarar verme ya da özkıyım düşünceleri, uyku düzeninde bozulma, iştah değişiklikleri ve libido azalması diğer sık görülen belirtilerdir.

1.1.Problem Durumu

Bu araştırma, araştırmacı tarafından otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumları ile duygu kontrol durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada, otistik çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim durumuna, algıladıkları aylık gelir düzeyine, ebeveynin anne ya da baba olma durumuna ve ebeveynin psikolojik yardım alma durumuna göre başa çıkma tutumları ile duygu kontrol durumları arasında ilişki var mıdır? sorusuna yanıt aranmıştır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumları ile duygu kontrol durumları arasındaki ilişkiyi incelemek, otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamalarının eğitim durumu, algılanan aylık gelir düzeyi değişkenine göre bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek, otistik çocuğa sahip ebeveynlerin duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamalarının eğitim durumu, algılanan aylık gelir düzeyi değişkenine göre bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek, otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamalarının ebeveynin anne ya da baba olma durumu ile ebeveynin psikolojik yardım alma durumunda birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini belirlemek ve otistik çocuğa sahip ebeveynlerin duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamalarının ebeveynin anne ya da baba olma durumu ile ebeveynin psikolojik yardım alma durumunda birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini belirlemek ve otistik çocuğa sahip ebeveynlerin almaları gereken sağlıklı yardım ve desteklerini planlayabilmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla şu denenceler test edilmiştir:

Denence 1: Otistik çocuğa sahip ebeveynlerin herhangi bir psikolojik yardım alma durumu, ebeveynlerin anne ya da baba olma durumu, eğitim durumu, algıladıkları aylık gelir düzeyi ve duygu kontrol düzeyleri başa çıkma tutumlarının anlamlı bir yordayıcısıdır.

Denence 2: Otistik çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim durumu ve algılanan aylık gelir düzeyi yükseldikçe başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamaları ile duygu kontrol ölçeği puan ortalamaları anlamlı bir şekilde yükselecektir.

Denence 3: Otistik çocuğa sahip ebeveynlerin anne ya da baba olma durumu ile ebeveynin psikolojik yardım alma durumu başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamaları ile duygu kontrol ölçeği puan ortalamalarını anlamlı bir şekilde yükseltecektir.

2.YÖNTEM

Tarama modeli kullanılan araştırmaya, Bafra OÇEM'e devam eden otistik çocuğa sahip toplam 42 ebeveyn ile katılmıştır.

2.1.Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmada çalışma grubunu, 2017 - 2018 eğitim öğretim yılında Bafra OÇEM'e devam eden otistik çocuğa sahip toplam 42 ebeveyn oluşturmaktadır.

2.2.Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada çalışma grubuna Kişisel Bilgi Formu, Başa Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeği (COPE-R) ve Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği uygulanmıştır.

2.2.1.Kişisel Bilgi Formu

Otistik çocuğa sahip ebeveynlerin demografik bilgilerini öğrenebilmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formunda, ebeveynlerin eğitim durumlarını, ailenin aylık gelir algılama düzeylerini, ebeveynin anne ya da baba olma durumunu ve ebeveynlerin herhangi bir psikolojik yardım alıp almama durumunu belirlemeye ilişkin maddeler bulunmaktadır.

2.2.2.Başa Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeği (COPE-R)

Carver, Scheier ve Weintraub tarafından 1989 yılında 15 alt boyut 60 madde olarak geliştirilen COPE ölçeği Miron Zuckerman ve Marylene Gagne tarafından 2003 yılında Kendine Yardım, Yaklaşım, Uyum Sağlama, Sakınma-Kaçınma ve Kendine Ceza isimli 5 faktör ve 40 madde olarak revizyon edilmiştir (COPE-R). Ölçek 4'lü likert tipi bir ölçektir. Revizyon edilen ölçek izin alınarak Dicle ve Ersanlı (2015) tarafından "Kendine Yardım, Yaklaşım, Uyum Sağlama, Sakınma-Kaçınma ve Kendine Ceza" isimleri ile 5 faktör, 32 madde olarak Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçekten alınan yüksek puan başa çıkma tutum düzeyinin yüksek olması, düşük puan ise başa çıkma tutum düzeyinin düşük olması anlamına gelmektedir.

Dil geçerliği olarak Başa Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeğinin Türkçe ve İngilizce uygulamaları arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek için yapılan pearson momentler çarpımı korelasyon katsayıları, "Kendine Yardım" alt ölçeğin açısından $r = .922$, "Yaklaşım" alt ölçeğin açısından $r = .903$, "Uyum Sağlama" alt ölçeğin açısından $r = .918$, "Sakınma-Kaçınma" alt ölçeğin açısından $r = .901$, "Kendine Ceza" alt ölçeğin açısından $r = .897$ ve toplam puan açısından $r = .932$ olarak $p < .001$ düzeyinde anlamlılık düzeyinde olduğu bulunmuştur. Bu

sonuç, uygulamalar arasındaki tutarlılığın yüksek olduğunu, dolayısıyla dil eşdeğerliğinin sağlandığını göstermektedir.

İç tutarlık tekniğinin uygulanması amacıyla, Başa Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeğinin Türkçe formu araştırmacılar tarafından çalışma grubuna uygulanmış, elde edilen verilere SPSS 19.0 paket programı ile istatistiksel analiz yapılmış ve Ölçeğin iç tutarlılığını veren Cronbach's Alpha Katsayısı .766 olduğu belirlenmiştir. Ancak analiz sonuçlarında ölçekte bulunan 2., 4., 13., 23., 26., 31., 36., 37. maddelerin korelasyon katsayılarının .20'nin altına düşmesi nedeniyle bu maddeler elenerek ölçekten çıkarılmış, maddeler çıkartıldıktan sonra yapılan istatistiksel analiz sonucunda Başa Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeğinin iç tutarlılığını veren Cronbach Alpha Katsayısı .979 olduğu belirlenmiştir. "Kendine Yardım" alt ölçeği açısından Cronbach Alpha Katsayısı .969, "Yaklaşım" alt ölçeği açısından Cronbach Alpha Katsayısı .989, "Uyum Sağlama" alt ölçeğinin açısından Cronbach Alpha Katsayısı .980, "Sakinme-Kaçınma" alt ölçeğinin açısından Cronbach Alpha Katsayısı .981, "Kendine Ceza" alt ölçeğinin açısından Cronbach Alpha Katsayısı .983 belirmiştir. Bu sonuç ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Baş Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeğinin kuramsal yapısına ilişkin kurulan modelin uygunluğuna ilişkin Lisrel 8.51 paket programıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmış, yapılan doğrulayıcı faktör analizinden (Confirmatory Factor Analysis) elde edilen uyum indeks sonucuna göre, P değerinin .001 düzeyinde manidar olduğu, χ^2/DF (Chi-Square (χ^2) / serbestlik derecesi (DF)) nin 4.65 çıkması orta düzeyde bir uyumun göstergesi olduğu, RMSEA için .07 düzeyinde bir uyum indeksi elde edildiği; elde edilen uyum indeksinin iyi düzeyde bir uyuma sahip olduğu, GFI'nin .96 ve AGFI'nin ise .91 olduğu; yapılan analiz için elde edilen uyum indekslerinden GFI'nin mükemmel düzeyde uyuma, AGFI'nin iyi düzeyde uyuma sahip olduğu, standardize edilmiş RMR (SRMR)'nin uyum indeksinin .89 olduğu; elde edilen uyum indeksinin zayıf düzeyde bir uyuma sahip olduğu, NFI uyum indeksinin .96 ve CFI uyum indeksinin .98 olduğu; NFI ve CFI indekslerinin mükemmel düzeyde uyuma sahip olduğu, RMSEA değeri 0.06'dan büyük olmakla birlikte RMSEA değerinin % 90 olasılıklı güven aralığı 0.06 değerini kapsadığından, model-veri uyumunun yüksek olduğu bulunmuştur. Model – veri uyumuna ilişkin değerlerin tamamı dikkate alındığında, kurulan modelin veriyle mükemmel yakın uyum verdiği, bu nedenle ölçeğin yapısal geçerliğe sahip olduğu ifade edilmiştir.

Test tekrar test tekniğinin uygulanması amacıyla 237 gönüllü katılımcının 4 hafta arayla uygulanan ölçeğe ilişkin verileri oluşturulan forma işlenmiş ve SPSS 19.0 paket programı ile istatistiksel analizi yapılmış, ölçeğin her bir alt ölçeği için test tekrar test yöntemi ile bulunan pearson momentler çarpım korelasyon puanlarının "Kendine Yardım" alt ölçeğinin açısından $r = .803$, "Yaklaşım" alt ölçeğinin açısından $r = .786$, "Uyum Sağlama" alt ölçeğinin açısından $r = .759$, "Sakinme-Kaçınma" alt ölçeğinin açısından $r = .795$, "Kendine Ceza" alt ölçeğinin açısından $r = .774$ ve toplam puan açısından $r = .812$ olarak $p < .001$ düzeyinde anlamlılık düzeyinde olduğu bulunmuştur. Bu sonuç ölçeğin farklı zamanlarda uygulanmasıyla elde edilen puanları arasında yüksek bir tutarlılık olduğunu, kararlı sonuçlar verdiğini göstermiştir (Dicle ve Ersanlı, 2015).

2.2.3.Courtauld Duygu Kontrol Ölçeği (CDKÖ)

Courtauld Duygu Kontrol Ölçeğinin (Courtauld Emotional Control Scale) orijinal formu Watson ve Greer (1983) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, bireyin belli alanlardaki tepkilerini bilinçli olarak ve hangi ölçüde kontrol ettiğini ölçmeyi amaçlamaktadır. CDKÖ, her biri 7 madde içeren 'Öfke Kontrolü', 'Kaygı Kontrolü' ve 'Mutsuzluk Kontrolü' alt ölçeklerinden oluşan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Her bir madde 1-4 arasında puanlanmaktadır. Ölçekten alınan puan yükseldikçe kişinin duygularını bilinçli olarak bastırdığı ve duygularını ifade etmektan çekindiği, puanların düşmesi ise duygularını rahatlıkla ifade ettiği anlamında değerlendirilmektedir. Ölçeğin Türkiye' de geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Okyayüz tarafından yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı CDKÖ toplam puanı için .87, alt ölçeklerin iç tutarlılığı ise; öfke alt ölçeği için .78, kaygı alt ölçeği için .83, mutsuzluk alt ölçeği için .77 olarak bulunmuştur (Okyayüz, 1993: 18-24).

3.BULGULAR

Her katılımcı için Başa Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeğinden ve Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinden elde edilen toplam puanlar ele alınmış; Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi, Kruskal Wallis H testi ve Mann Whitney U testi kullanılarak karşılaştırmalar yapılmıştır.

Otistik çocuga sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumunun yordanmasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Otistik Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Başa Çıkma Tutumunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	N	B	Standart Hata	Beta	t	P
Sabit	42	60.104	9.373		6.412	.000
Psikolojik Yardım	42	-14.335	2.791	-.321	-5.136	.000
Ebeveyn	42	-4.807	1.945	-.110	-2.471	.000
Gelir	42	1.310	1.841	.036	.712	.481
Eğitim	42	.981	1.775	.039	.553	.584
Duygu Kontrol	42	.891	.102	.654	8.722	.000

$$R=.966, R^2=.932, F_{(5-36)}=99.360, p<.001$$

Tablo 1’de görüldüğü gibi, çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda “psikolojik yardım, ebeveyn ve duygu kontrol” değişkenlerinin başa çıkma tutumları ile yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuş ($R=.966, R^2=.932, p<.001$), psikolojik yardım, ebeveyn ve duygu kontrol değişkenlerinin başa çıkma tutumlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmüştür ($F_{(5-36)}=99.360, p<.001$). Buna göre psikolojik yardım, ebeveyn ve duygu kontrol değişkenleri başa çıkma tutumlarındaki toplam varyansın %93 ‘ünü açıklamaktadır. Standardize edilmiş Beta katsayısı ve t değerleri incelendiğinde görece önem düzeyi olarak sırasıyla “duygu kontrol, psikolojik yardım ve ebeveyn” değişkenlerinin başa çıkma tutumlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu söylenebilir. Gelir ve eğitim değişkenleri ise başa çıkma tutumlarını yordama oranları anlamlılık düzeyine ($p>.001$) ulaşamamıştır. Bu sonuç 1. denencemizi kısmen desteklemektedir.

Otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamalarının eğitim durumu, algılanan aylık gelir düzeyi değişkenine göre bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gruplara ait dağılımların normal dağılım sergilememeleri ve gruplardaki birey sayılarının 30 kişiden az olması nedeniyle parametrik olmayan tekniklerden Kruskal Wallis H testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Otistik Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Başa Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeği Puan Ortalamalarının Eğitim Durumlarına ve Algılanan Aylık Gelir Düzeyine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Otistik Çocuğa Sahip Ebeveynler	N	Sıra Ortalama	Sd	X ²	P	
Eğitim Durumu	Okur Yazar	2	6.25	3	25.114	.000
	İlköğretim	9	9.28			
	Ortaöğretim	16	19.69			
	Yükseköğretim	15	32.80			
	Toplam	42				
Algılanan Aylık Gelir Düzeyi	Düşük	10	10.85	2	11.253	.006
	Orta	26	23.62			
	Yüksek	6	30.08			
	Toplam	42				

Tablo 2’de görüldüğü gibi ebeveynlerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamaları ile eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığına ilişkin yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçlarına göre, ebeveynlerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamaları ile eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür [$X^2(3) = 25.114, p=.000<.001$]. Buradan otistik çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim durumunun başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamalarını etkilediği söylenebilir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamalarına ait sıra ortalamalarının, ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe arttığı görülmektedir.

Tablo 2’de görüldüğü gibi ebeveynlerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamaları ile algılanan aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığına ilişkin yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçlarına göre, ebeveynlerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamaları ile algılanan aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür [$X^2(3) = 11.253, p=.006>.001$]. Buradan otistik çocuğa sahip ebeveynlerin algıladıkları aylık gelir düzeyinin ebeveynlerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamaları üzerinde etkili olmadığı söylenebilir.

Otistik çocuğa sahip ebeveynlerin duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamalarının eğitim durumu, algılanan aylık gelir düzeyi değişkenine göre bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gruplara ait dağılımların normal dağılım sergilememeleri ve gruplardaki birey sayılarının 30 kişiden az olması nedeniyle parametrik olmayan tekniklerden Kruskal Wallis H testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Otistik Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Duygu Kontrol Ölçeği Toplam Puan Ortalamalarının Eğitim Durumlarına ve Algılanan Aylık Gelir Düzeyine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

<i>Otistik Çocuğa Sahip Ebeveynler</i>		<i>N</i>	<i>Sıra Ortalama</i>	<i>Sd</i>	<i>X²</i>	<i>P</i>
Eğitim Durumu	Okur Yazar	2	7.00	3	25.080	.000
	İlköğretim	9	9.17			
	Ortaöğretim	16	19.66			
	Yükseköğretim	15	32.80			
	Toplam	42				
Algılanan Aylık Gelir Düzeyi	Düşük	10	10.95	2	10.616	.008
	Orta	26	23.83			
	Yüksek	6	29.00			
	Toplam	42				

Tablo 3'te görüldüğü gibi ebeveynlerin duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamaları ile eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığına ilişkin yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçlarına göre, ebeveynlerin duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamaları ile eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür [$X^2(3) = 25.080, p=.000<.001$]. Buradan Otistik çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim durumunun duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamalarını etkilediği söylenebilir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında otistik çocuğa sahip ebeveynlerin duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamalarına ait sıra ortalamalarının, ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe arttığı görülmektedir.

Tablo 3'te görüldüğü gibi ebeveynlerin duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamaları ile algılanan aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığına ilişkin yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçlarına göre, ebeveynlerin duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamaları ile algılanan aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür [$X^2(2) = 10.616, p=.008>.001$]. Buradan otistik çocuğa sahip ebeveynlerin algıladıkları aylık gelir düzeyinin ebeveynlerin duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamaları üzerinde etkili olmadığı söylenebilir.

Bu sonuçlar 2. denencemizi kısmen desteklemektedir.

Otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamalarının ebeveynin anne ya da baba olma durumu ile ebeveynin psikolojik yardım alma durumunda birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gruplara ait dağılımların normal dağılım sergilememeleri ve gruplardaki birey sayılarının 30 kişiden az olması nedeniyle parametrik olmayan tekniklerden Mann Whitney U testi uygulanmış ve analiz sonuçları aşağıda Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Otistik Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Başa Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeği Puan Ortalamalarının Ebeveynin Anne ya da Baba Olma Düzeyi ile Psikolojik Yardım Alma Durumuna Göre Mann Whitney U -Testi Sonuçları

<i>Otistik Çocuğa Sahip</i>		<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Ebeveyn	Anne	22	22.59	497.00	196.000	.545
	Baba	20	20.30	406.00		
Psikolojik Yardım	Evet	17	33.06	562.00	16.000	.000
	Hayır	25	13.64	341.00		

Tablo 4'te görüldüğü gibi, sıra ortalamaları dikkate alındığında otistik çocuğa sahip annelerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamalarına ait sıra ortalamalarının, otistik çocuğa sahip babaların başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamalarına ait sıra ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak bu farklılığın otistik çocuğa sahip ebeveynin anne ya da baba olma durumunun başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir [$U = 196.000, p>.001$].

Tablo 4'te görüldüğü gibi, otistik çocuğa sahip ebeveynlerin psikolojik yardım alma durumunun başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmektedir [$U = 16.000, p<.001$]. Psikolojik yardım alan otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamalarına ait sıra ortalamalarının, psikolojik yardım almayan otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamalarına ait sıra ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu ise psikolojik yardım alan otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumlarının almayan ebeveynlere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Otistik çocuğa sahip ebeveynlerin duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamalarının ebeveynin anne ya da baba olma durumu ile ebeveynin psikolojik yardım alma durumunda birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gruplara ait dağılımların normal dağılım sergilememeleri ve

gruplardaki birey sayılarının 30 kişiden az olması nedeniyle parametrik olmayan tekniklerden Mann Whitney U testi uygulanmış ve analiz sonuçları aşağıda Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 5. Otistik Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Duygu Kontrol Ölçeği Toplam Puan Ortalamalarının Ebeveynin Anne ya da Baba Olma Düzeyine ve Ebeveynin Psikolojik Yardım Alma Durumuna Göre Mann Whitney U -Testi Sonuçları

<i>Otistik Çocuğa Sahip</i>		<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Ebeveyn	Anne	22	22.00	484.00	209.000	.781
	Baba	20	20.95	419.00		
Psikolojik Yardım	Evet	17	33.00	561.00	17.000	.000
	Hayır	25	13.68	342.00		

Tablo 5’te görüldüğü gibi, sıra ortalamaları dikkate alındığında otistik çocuğa sahip annelerin duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamalarına ait sıra ortalamalarının, otistik çocuğa sahip babaların duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamalarına ait sıra ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak bu farklılığın otistik çocuğa sahip ebeveynin anne ya da baba olma durumunun duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir [$U = 209.000$, $p > .001$].

Tablo 5’te görüldüğü gibi, otistik çocuğa sahip ebeveynlerin psikolojik yardım alma durumunun duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmektedir [$U = 17.000$, $p < .001$]. Psikolojik yardım alan otistik çocuğa sahip ebeveynlerin duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamalarına ait sıra ortalamalarının, psikolojik yardım almayan otistik çocuğa sahip ebeveynlerin duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamalarına ait sıra ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu ise psikolojik yardım alan otistik çocuğa sahip ebeveynlerin duygu kontrol düzeyinin almayan ebeveynlere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Bu sonuçlar 3. denencemizi kısmen desteklemektedir.

4. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumları ile duygu kontrol durumları arasında ilişki durumuna, eğitim durumuna, algıladıkları aylık gelir düzeyine, ebeveynin anne ya da baba olma durumuna ve ebeveynin duygu kontrol durumuna göre elde edilen bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamaları ile duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamaları arasında pozitif yönde yüksek düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Buna göre otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumları puan ortalamaları arttıkça psikolojik dayanıklılık ölçeği toplam puan ortalamaları da artmaktadır. Literatür taramasında çalışmamızla benzer çalışmaya rastlanılmamıştır.

Otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumları ile eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu, ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe başa çıkma tutumlarının arttığı, otistik çocuğa sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıkları ile eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu, ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe psikolojik dayanıklılıklarının arttığı bulunmuştur. Benzer şekilde Bildirici (2014) çalışmasında özel eğitime gereksinimi olan hem annelerin hem de babaların eğitim durumları ile psikolojik dayanıklılık ölçeği toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark elde etmiş, eğitim durumu yükseldikçe psikolojik dayanıklılık düzeyinin arttığını ortaya koymuştur. Eğitim ailelerin içinde buldukları duruma uyum sağlamaları, kendilerine ve çocuklarına ilişkin duygu ve düşüncelerini anlamalarını ve çocuklarını yetersiz yönleri ile kabul etmelerine yardımcı olabilir, anne babaların çocuklarının gereksinimlerine yanıt verebilme yeteneğini artırarak, endişelerinin ve suçluluk duygularının azalmasını sağlayabilir. Ayrıca, anneler eğitim düzeylerinin artışıyla birlikte problem çözme becerilerini de geliştirerek engelli çocuklarına dair karşılaştıkları sorunlara çözüm geliştirmede genellikle daha başarılı olabilirler (Conk ve Yıldırım 2005; Coşkun ve Akkaş 2009). Sucuoğlu (1995) yapmış olduğu araştırmasında ailelerin en büyük ihtiyaçlarının engelli çocuğa sahip diğer aileler ile konuşmak, çocuklarıyla ilgili yazılmış kitapları okumak, beceri öğretimi ile ilgili bilgilendirmeye ulaşmak olduğu belirlemiştir. Buna göre eğitim düzeyinin artması ile birlikte bilgiye erişmek ve işlevsel bilgiye ulaşmak daha kolay olacaktır. Bu sebeple eğitim düzeyinin yükselmesi ile birlikte ebeveynlerin başa çıkma becerilerinin arttığı düşünülmektedir.

Otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumları ile algıladıkları aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı, aynı biçimde otistik çocuğa sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıkları ile algıladıkları aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı bulunmuştur. Farklı şekilde Bildirici (2014) çalışmasında özel eğitime gereksinimi olan annelerin psikolojik dayanıklılık ölçeği toplam puanı ile annelerin aylık ortalama gelir düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulmuş, ailenin ortalama aylık gelir

düzeyi attıkça psikolojik dayanıklılık düzeyinin de arttığını vurgulamıştır. Yine Coşkun ve Akkaş'ın (2009) yaptıkları çalışmada da annelerin eğitim düzeyi ve gelir düzeyleri arttıkça, sürekli kaygı düzeylerinin azaldığı belirlenmiştir.

Otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumları ebeveynin psikolojik yardım alma durumu ile birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılaştığı, psikolojik yardım alan otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumlarının almayan ebeveynlerden daha yüksek olduğu, otistik çocuğa sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıklarının ebeveynin psikolojik yardım alma durumu ile birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılaştığı, psikolojik yardım alan otistik çocuğa sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeyinin almayan ebeveynlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bahar ve arkadaşları (2009), ailelerin içinde buldukları durumlara yönelik danışmanlık sağlayacak destek hizmetlerinin verilmesinin engelli çocuğa sahip annelerdeki anksiyete ve depresyon düzeylerinin azalmasında, sosyal uyumlarının ve stresle baş etmelerinin sağlanmasında yararlı olacağını belirtmiştir. Coşkun ve Akkaş (2009) engelli çocuğa sahip olan annelerin sürekli kaygıları ile sosyal destek algıları arasındaki ilişkinin belirlenmesini amaçladıkları çalışmalarında engelli çocuğa sahip olan annelerin sürekli kaygı düzeylerinin yüksek olduğu sosyal destek düzeyiyle sürekli kaygı düzeyleri arasında ters ilişkinin var olduğunu ifade etmiştir. Cin (2001), engelli çocuklara sahip olan annelere kaygı düzeylerini azaltmaya yönelik bir grup rehberlik uygulaması yaptıktan sonra annelerin sürekli kaygılarında bir azalmanın olduğunu ileri sürmektedir. Uğuz ve arkadaşlarının (2004) yaptıkları çalışmada engelli çocuğa sahip annelerde, engelli çocuğa sahip olmayan annelere göre depresyon, anksiyete ve stres düzeyinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca engelli çocuğa sahip anneler, engelli çocuğa sahip olmayan annelere kıyasla çocuklarının kendilerine daha çok bağımlı oldukları, kendi kendilerini yönetemedikleri, aile yaşantılarına daha çok sorumluluk getirdikleri ve aileye genel olarak daha fazla zorluk yaşattıkları için stres yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Dereli ve Okur'un (2008) yaptıkları çalışmada da engelli çocuğa sahip ailelerin ciddi depresyonda olduğu belirlenmiştir. Profesyonel destek süreci engelli çocuğun aileye katılması veya ailenin engelli bir çocuğa sahip olacağını öğrenmesi ile birlikte başlamalı, onun engelinin özelliklerinin aile tarafından tanınmasının ardından engelin kabul edilmesi sağlanmalı, tüm yaşam sürecinde de devam etmelidir.

Yine Bahar ve arkadaşları (2009) çalışmalarında engelli çocuğa sahip anneler bir yandan engelli olarak dünyaya gelen çocuklarına nasıl yardımcı olacaklarını öğrenmek, bu konuda bilgi sahibi olmak isterken diğer yandan da bu yeni durumla başa çıkabilmek için psikolojik gereksinime destek duymakta olduğu sonucunu ifade etmiştir. Vural Batık (2012) ise psikolojik destek programının, zihinsel yetersizliği olan çocukların annelerinin umutsuzluk düzeylerini düşürmede ve iyimserlik düzeylerini artırmada etkili olduğunu vurgulamıştır. Şentürk ve Varol Saraçoğlu (2013), çalışmalarında zihinsel ve/veya bedensel engelli çocuğa sahip annelerin psikososyal desteğe daha fazla ihtiyaç duymakta olduklarını, sağlığın geliştirilmesi yaklaşımı kapsamında başta engelli çocuklar ve aileleri olmak üzere tüm çocuklu aileleri kapsayacak birinci basamak sağlık hizmetleri ile entegre psikososyal destek programları başlatılması gerektiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde Dicle (2015) çalışmasında engelli çocuğa sahip ailelerin bu duruma uyum sağlayabilmeleri için karşılaşmış oldukları zorluklarla baş edebilmesinde ailenin almış olduğu sosyal ve psikolojik desteğin aile üzerinde son derece olumlu etki ettiğini ifade etmiştir.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan araştırmada, “duygu kontrol, psikolojik yardım ve ebeveyn” değişkenlerinin başa çıkma tutumlarının anlamlı bir yordayıcısı ve başa çıkma tutumları ile yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu, otistik çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe başa çıkma tutumlarını ve duygu kontrol durumlarını arttırdığı, otistik çocuğa sahip ebeveynlerin algıladıkları aylık gelir düzeyinin ebeveynlerin başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamaları üzerinde ve duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamaları üzerinde etkili olmadığı, otistik çocuğa sahip ebeveynin anne ya da baba olma durumunun başa çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği puan ortalamalarında ve duygu kontrol ölçeği toplam puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı, psikolojik yardım alan otistik çocuğa sahip ebeveynlerin başa çıkma tutumlarının ve duygu kontrol durumlarının almayan ebeveynlere göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırma sonucunda şu öneriler getirilebilir:

- ✓ Diğer yetersizlik gruplarına sahip ebeveynlerle de benzer çalışmalar yapılabilir.
- ✓ Daha geniş bir çalışma grubu ile benzer çalışmalar yapılabilir.
- ✓ Başa çıkma ve duygu kontrol kavramlarının zamana ve yaşam koşullarına göre değişim gösterip göstermediğini anlamak için uygulanan bu ölçekler boylamsal bir çalışma ile kullanılabilir.

- ✓ Psikolojik yardımın ebeveynlerin başa çıkma ve duygu kontrol durumları üzerinde olumlu etkisinin olması nedeniyle ailelere psikolojik yardımlar verilebilir.

KAYNAKLAR

- Akmanış, B. (2010). Otistik Çocuğu Olan Annelerin Algıladıkları Sosyal Desteğe Göre Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, A. (2002). Otistik Çocuğa Sahip Annelere Yönelik Bir Eğitim Programı Modeli. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bahar, A., Bahar, G., Savaş, H., Parlar, S. (2009). “Engelli çocukların annelerinin depresyon ve anksiyete düzeyleri ile stresle başa çıkma tarzlarının belirlenmesi”. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, Cilt:4, 11:98-111.
- Bildirici, F. (2014). Özel Eğitime Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Ailelerde Aile Yüğü İle Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cin, A. (2001). Özürlü Çocuğu Olan Anne Babaların Kaygı Düzeylerini Azaltmaya Yönelik Bir Grup Rehberliği Uygulaması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Conk, Z. & Yıldırım, F. (2005). Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Anne/Babaların Stresle Başa Çıkma Tarzlarına Ve Depresyon Düzeylerine Planlı Eğitimin Etkisi. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 9(2), 1-10.
- Coşkun, Y. & Akkaş, G. (2009). Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyleri İle Sosyal Destek Algıları Arasındaki İlişki, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (Kefad), 10(1), 213–227.
- Cüceloğlu, D. (1999). “İnsan ve Davranışı.” İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dereli, F. & Okur, S. (2008). Engelli çocuğa sahip olan ailelerin depresyon durumunun belirlenmesi, Yeni Tıp Dergisi, 25, 164–168.
- Dicle, A. N., Ersanlı, K. (2015). “Başa Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeğinin Türkçeye Uyarlama Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 16, Ss.111-126.
- Dicle, A.N. (2012). “Motivasyonel Görüşme Uygulamaları: Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Başa Çıkma Tutumlarına Etkisi.” Saarbrücken-Deutschland: Türkiye Alim Kitapları.
- Diken, I. H. (2009). Turkish Mothers’ Self-Efficacy Beliefs And Styles Of Interactions With Their Children With Language Delays. Early Child Development And Care, 179 (4), 425-436.
- Enç, M. (1974). Ruhbilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Endler, N.S. & Parker, J.D.A. (1989). “Coping With Frustrations To Self-Realization: Stress, Anxiety, Crises And Adjustment”, Edgar Krau (Ed.), Self-Realization, Success And Adjustment. New York: Praeger Publishers.
- Folkman, S. & Moskowitz, J. T., (2004), “COPING: Pitfalls And Promise”. Annual Reviews Psychology, 55, Ss.745–774.
- Folkman, S. (1984). “Personal Control And Stress And Coping Processes: A Theoretical Analysis”. Journal Of Personality And Social Psychology, 46 (4), 839-852.
- Gençoğlu, C., Yılmaz, M. (2013). “Duygusal Farkındalık Eğitim Programının Duygu Kontrol Düzeyine Etkisi.” The Journal of Academic Social Science Studies. 6 (5). ss. 961-980.
- Kasatura, İ. (1991). “Okul Başarısından Hayat Başarısına: Başarıyı Yaratın ya da Engelleyen Etkenler.” İstanbul: Altın Kitaplar.
- Korkmaz, B. (2003). Otizm. Kulaksızoğlu, A. (Ed.). Farklı Gelişen Çocuklar. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Korkmaz, B. (2005), Otizme Genel Bir Bakış. Sapiens Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Dergisi. 1 (1): 12-27.
- Lazarus, R.S. (2006). “Emotions And Interpersonal Relationships: Toward A Person-Centered Conceptualization Of Emotions And Coping”. Journal Of Personality. 74 (1), Ss.9-46.

- Lazarus, R.S. & Folkman, S. (1987). "Transactional Theory And Research On Emotions And Coping". *European Journal Of Personality*, 1, Ss.141-169.
- Lockshin, S.B., Gillis, J.M. Ve Romanczyk, R.G. (2005). *Helping Your Child With Autism Spectrum Disorder. A Step By Step Workbook For Families*. New Harbinger Publications.
- Morgan, C. T. (2009). "Psikolojiye Giriş." (Çev.) Sirel Karakaş, Rükzan Eski, 18. Baskı, İstanbul: Eğitim Akademi Kitabevi Yayınları.
- Okyayuz, Ü.H. (1993). "Toronto aleksitimi ölçeği ile Courtauld duygu kontrol ölçeğinin bir Türk örnekleminde kullanılabilirlik koşullarının araştırılması." *Türk Psikiyatri Dergisi*, 4(1):18-23.
- Öztürk, M. (2011). "Türkiye'de Engelli Gerçeği," İstanbul: Musiad Cep Kitapları.
- Özusta, Ş. (1999). *Otizim: Tanı Ve Ayırıcı Tanı*. Ekşi, A.(Ed.). Ben Hasta Değilim. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Ricks, D. (1983). *Problems In The Family With An Autistic Child*. Collection Of Papers. The Luge Wakehurst Memorial Irust Funt.
- Robledo, S.J. & Ham-Kucharsk, D. (2005). *The Autism Book. Answers Your More Pressing Questions*. Penguin Group.
- Sarıhan, C.Ö. (2007). *Engelli Çocuğa Sahip Olan Ve Olmayan Annelerin Aile İşlevlerini Algılamaları İle Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Sicile-Kira, C. (2004). *Autism Spectrum Disorders "The Complete Guide To Understanding Autism, Asperger's Syndrome, Pervasive Developmental Disorder And Other ASD's"*. The Berkley Publishing Group.
- Soykan, Ç. (2003). "Öfke ve öfke yönetimi." *Kriz Dergisi*, 11 (2): 19-28.
- Sucuoğlu, B. (1995). *Özürü Çocuğu Olan Anne/Babaların Gereksinimlerinin Belirlenmesi*. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2(1), 10-18.
- Şentürk, M., Varol Saraçoğlu, G. (2013). "Eğitilebilir Zihinsel, Bedensel Engelli Çocuğa Sahip Olan ve Olmayan Annelerin Aileden Algıladıkları Sosyal Destek İle Depresyon Düzeylerinin Karşılaştırılması." *International Journal of Basic and Clinical Medicine*, 1 (1), 40-49
- Uğuz, Ş., Toros, F., Yazgan İnanç B. & Çolakkadıoğlu O. (2004). *Zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinin belirlenmesi*. *Klinik Psikiyatri*, 7, 42-47.
- Velioğlu, P., Pektekin, Ç., Şanlı, T. (1997). "Hemşirelikte Kişiler Arası İlişkiler." *Anadolu Üniversitesi Yayını*, 5. Baskı, Wep ofset, Eskişehir.
- Vural Batık, M. (2012). "Psikolojik Destek Programının Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Annelerinin Umutsuzluk ve İyimserlik Düzeylerine Etkisi." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 64-87.
- Zautra, A. (2003). "Emotions, Stress, and Health". New York: Oxford University Press